

ფინანსურ ურთიერთობათა განვითარების თანამედროვე პრობლემები

ხათუნა შალამბერიძე

ეად., ქუთაისის აკაკი წერეთლის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ასოც. პროფესორი

რეზიუმე

სტატიაში წარმოდგენილია თუ რა არის გლობალიზაცია და რა როლი აქვს მას თანამედროვე მსოფლიო განვითარების მასშტაბით. კერძოდ, ის არის ურთიერთობათა სისტემა, რომლის ფარგლებშიც მსოფლიოს წამყვან მოთამაშეთა ჯგუფს შეუძლიათ ისეთი პრინციპების ინიცირება და მათზე ამა თუ იმ სახის გავლენის მოხდენა, რომლებიც საბოლოო ჯამში განაპირობებენ საზოგადოებრივი განვითარების ტენდენციებს მსოფლიო მასშტაბით. თანამედროვე მსოფლიოში ფინანსების გლობალიზაცია მჭიდრო კავშირშია პროდუქტებისა და მომსახურების გლობალიზაციასთან.

ასევე, განხილულია თანამედროვე მსოფლიო ფინანსური ფორმულირება, რომელიც მოიცავს ინსტიტუტებს, ბაზრებს და მეთოდებს, რომელთა მეშვეობით სახელმწიფოთა მთავრობები, იურიდიული და ფიზიკური პირები ახორციელებენ თავიანთ ეკონომიკურ და ფინანსურ საქმიანობას. ჩამოთვლილია ფინანსურ ურთიერთობათა პრობლემებიდან მნიშვნელოვანი-საერთაშორისო ვაჭრობასთან მიმართებაში სავალუტო კურსის მერყეობის პრობლემა.

საინტერესოდ არის ჩამოყალიბებული აზრი იმასთან დაკავშირებით, რომ ეკონომიკისა და ფინანსების გლობალიზაციამ კაცობრიობასაც მნიშვნელოვანი წარმატებები მოუტანა, რომელთაგან ყველაზე მეტად ხელშესახებია ქვეყნების დიდ ნაწილში ეკონომიკური ზრდა, მაღალი შრომის ნაყოფიერება და მონინავე ტექნოლოგიების დანერგვა. ამასთან გლობალიზაციამ ხელი შეუწყო მსოფლიოში კონფლიქტების მასშტაბების შე-

მცირებას და საერთაშორისო კორდინაციის გაძლიერებას.

საკვანძო სიტყვები: თანამედროვე მსოფლიო ფინანსური ფორმულირება; ეკონომიკისა და ფინანსების გლობალიზაცია; ფინანსურ გლობალიზაციის გეოპოლიტიკური არსი; ფინანსური კრიზისის საერთაშორისო მასშტაბები; მსოფლიო ფინანსური ინსტიტუტების არსი და მოქმედების არეალი.

შესავალი

თანამედროვე მსოფლიო ფინანსური ფორმულირება მოიცავს ინსტიტუტებს, ბაზრებს და მეთოდებს, რომელთა მეშვეობით სახელმწიფოთა მთავრობები, იურიდიული და ფიზიკური პირები ახორციელებენ თავიანთ ეკონომიკურ და ფინანსურ საქმიანობას. იგი არის ეკონომიკური ურთიერთობების ერთგვარი ერთობლიობა, რომლის საფუძველზე განისაზღვრება, როგორც მსოფლიო ფინანსური სისტემის მოწყობის პრინციპები, ასევე თვით ეროვნული და საერთაშორისო ფინანსური ინსტიტუტების ამოცანები და ფუნქციები. გასული საუკუნის მიწურულს დაწყებულმა ფინანსურმა კრიზისმა, რომელმაც XXI საუკუნის ზღურბლსაც გადმოაბიჯა, დღის წესრიგში დააყენა ახალი ფინანსური სისტემის ფორმირების აუცილებლობა. ფინანსების გლობალიზაციის მოქმედ იურიდიულ პირებს წარმოადგენდნენ ბირჟები, ბანკები, მთავრობები, ცენტრალური ბანკები, ზედამხედველობები, მსესხებელი და კაპიტალის მიმღებები, ინვესტორები, საინფორმაციო ტექნიკის მწარმოებლები და საინფორმაციო უზრუნველყოფა, შერეული საწარმოები ლოჯისტიკასა და საინფორმაციო ტექნოლოგიებში და სხვა.

ძირითადი ტექსტი

მე-20 საუკუნის მიწურულს ფინანსური გლობალიზაციის განვითარებაზე განსაკუთრებული როლი ითამაშა საერთაშორისო ფინანსურმა კრიზისმა, რომლის ეპიცენტრი სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიის ქვეყნებში დაფიქსირდა და შემდგომი განვითარება ბრაზილიასა და რუსეთში ჰპოვა. თავის მხრივ, ეს კრიზისი განაპირობა შემდეგმა ფაქტორებმა: 1. კაპიტალის

მოძრაობის ლიბერლიზაციის მანკიერმა პრაქტიკამ, რომელმაც ეროვნული ეკონომიკის მთელი რიგი დარგები ჩაკეტა უცხოური ინვესტიციებისათვის. 2. განუვითარებელი ინფრასტრუქტურის პირობებში საფონდო ბაზრის მეტისმეტმა გახსნილობამ გამოიწვია ეკონომიკის კრიმინალიზაცია. 3. ეკონომიკაში სახელმწიფოს დესტრუქციულმა როლმა.

სამხრეთ - აღმოსავლეთ აზიის ქვეყნების ეკონომიკის განვითარების მოდელი, დანარჩენი ქვეყნებისაგან განსხვავებით ხელისუფლების ბიზნესთან შერწყმის თავისებურებებით ხასიათდებოდა. მათი განვითარების სტრატეგია ითვალისწინებდა სამრეწველო პოლიტიკის პრიორიტეტების განსაზღვრაში სახელმწიფოს ლიდერობას, კერძო ბიზნესისადმი ფინანსური სახსრებით ხელშეწყობას, ადგილობრივი ოლიგარქიული ჯგუფების ინტერესების დაცვას და პროტექციონიზმს. ჩამოთვლილი ფაქტორები იმაზე მიუთითებს, რომ სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიის ქვეყნების ფინანსური კრიზისის ძირითადი საფუძველია შინაგანი მიზეზები, გარე ფაქტორებმა კატალიზატორის როლი შეასრულა.

ფინანსურმა კრიზისმა საერთაშორისო მასშტაბები შეიძინა ეროვნული ფინანსური ბაზრების, უპირატესად რეგიონული ბაზრების ურთიერთდამოკიდებულებების საფუძველზე. სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიაში ფინანსური არამდგრადობის რეგიონულმა მასშტაბებმა არსებითი ზეგავლენა მოახდინა მსოფლიო სასაქონლო და ფინანსური ბაზრების კონიუქტურაზე. ბევრმა რეგიონმა ფინანსური კრიზისის ნაკლები დანაკარგებით დააღწია თავი, მაგრამ რუსეთის ფინანსური ბაზარი დაინგრა, რამაც, თავის მხრივ, ახალი სეისმური ტალღები წარმოშვა, რომელსაც არ შეიძლება უარყოფითი გავლენა არ მოეხდინა პოსტსოციალისტური ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებაზე.

თანამედროვე მსოფლიო ფინანსური ფორმულირება მოიცავს ინსტიტუტებს, ბაზრებს და მეთოდებს, რომელთა მეშვეობით სახელმწიფოთა მთავრობები, იურიდიული და ფიზიკური პირები ახორციელებენ თავიანთ ეკონომიკურ და ფინანსურ საქმიანობას. იგი არის ეკონომიკური ურთიერთობების ერთგ-

ვარი ერთობლიობა, რომლის საფუძველზე განისაზღვრება, როგორც მსოფლიო ფინანსური სისტემის მოწყობის პრინციპები, ასევე თვით ეროვნული და საერთაშორისო ფინანსური ინსტიტუტების ამოცანები და ფუნქციები. გასული საუკუნის მიწურულს დაწყებულმა ფინანსურმა კრიზისმა, რომელმაც XXI საუკუნის ზღურბლსაც გადმოაბიჯა, დღის წესრიგში დააყენა ახალი ფინანსური სისტემის ფორმირების აუცილებლობა. ფინანსების გლობალიზაციის მოქმედ იურიდიულ პირებს წარმოადგენდნენ ბირჟები, ბანკები, მთავრობები, ცენტრალური ბანკები, ზედამხედველობები, მსესხებელი და კაპიტალის მიმღებები, ინვესტორები, საინფორმაციო ტექნიკის მწარმოებლები და საინფორმაციო უზრუნველყოფა, შერეული საწარმოები, ლოჯისტიკასა და საინფორმაციო ტექნოლოგიებში და სხვა.

საბაზრო ეკონომიკის პირობებში, ნებისმიერი ქვეყნის ეკონომიკის ფინანსური რესურსებით უზრუნველყოფა უპირატესად ფინანსური ბაზრის მეშვეობით წარმოებს. ფინანსური ბაზარი ფულად ურთიერთობათა სისტემაა, რომელიც ფინანსურ რესურსებზე მოთხოვნა-მიწოდების საფუძველზე დროებით თავისუფალი ფულადი სახსრების გადანაწილების პროცესში ყალიბდება. ფინანსური სფეროში გლობალიზაციის პროცესმა გამოიწვია არა მარტო ფულადი რესურსების უდიდესი მასის განთავსება გლობალურ ფინანსურ ბაზრებზე, არამედ შეცვალა მსოფლიო ეკონომიკაში ფულის ფუნქციები. ფული გადაიქცა საქონლად, ხოლო ვალუტის კურსის დანესებაში სპეკულაციამ მიიღო შედარებით მომგებიანი საბაზო ოპერაციის ფორმა. ამასთან საყურადღებოა ის გარემოებაც, რომ გლობალიზაციამ მოიცვა მსოფლიო ეკონომიკურ სისტემაში მატერიალური, ფინანსური, ადამიანური და სხვა რესურსების სამეურნეო მიზანმიმართულების მიხედვით განთავსება. ე.ი. ამ რესურსების კონცენტრაცია უნდა მოხდეს იმ რეგიონებში, სადაც შეიძლება მათი ეფექტიანი მოპოვება.

გასულ საუკუნეში დაწყებულმა გლობალიზაციის პროცესმა, უპირველეს ყოვლისა, მთლიანად მოიცვა მსოფლიოს ფინანსური ბაზრები, რომელმაც ამ უკანასკნელთა მექანიზმებისა

და სტრუქტურების ტრანსფორმაცია მოითხოვს. მეორე მხრივ, თანამედროვე საინფორმაციო ტექნოლოგიების დანერგვისა და კავშირგაბმულობის სისტემის განვითარებით გამოწვეულმა რევოლუციურმა გარდაქმნებმა ფინანსურ ბაზრებზე გაამწვავა კონკურენციული ბრძოლა. ეს უკანასკნელი აიძულებს ტრადიციულ ინსტიტუტებს (ბირჟებს, კომერციულ ბანკებს, სადაზღვეო კომპანიებს და ა.შ.) თავიანთ საქმიანობაში შეიტანონ სერიოზული კორექტივები, განსაკუთრებით ისეთ მიმართულებებში, როგორიცაა: 1. ტექნიკური შესაძლებლობების და სავალუტო რეგულირების ლიბერალიზაციის ინტერნაციონალიზაცია, რომელიც ბირჟებსა და ბანკებს აიძულებს გადალახონ ეროვნული საზღვრები და საგარეო ბაზარზე გადაიტანონ თავიანთი მომსახურება; 2. ბირჟების, ბანკების, სადაზღვეო კომპანიების მიერ კლიენტების მომსახურების უნივერსალიზაცია; 3. ელექტრონული ვაჭრობის სისტემის გამოყენების ტექნოლოგი-ზაცია; 4. კომერციალიზაცია როგორც კომპიუტერული ტექნოლოგიის დანერგვის შედეგი.

მე-20 საუკუნის ბოლო ოც წელიწადში მსოფლიო ფინანსურმა სისტემამ უდიდესი ცვლილებები განიცადა. სწრაფი ტემპებით წარიმართა საფინანსო შუამავლობიდან ფინანსების ეკონომიკური ცხოვრების წარმართველ ძალად გადაქცევა. უმსხვილესი ფინანსური ინსტიტუტები სწრაფად იპყრობენ საერთაშორისო ეკონომიკურ სივრცეებს, განსაკუთრებით განვითარებადი ქვეყნების ეკონომიკას და იქ გადამწყვეტ პოზიციებს იკავებენ. თანამედროვე გლობალური ეკონომიკა ფაქტობრივად ფინანსური ეკონომიკა, რაც ეყრდნობა იმ ღრმა ცვლილებებს, რომელსაც ადგილი აქვს მსოფლიო მეურნეობის წიაღში ტრანსფორ-მაცია ეროვნულ მეურნეობებში, ადამიანთა შორის ურთიერთობებსა და მსოფლიო ეკონომიკურ ინტეგრაციაში. რა იყო ის პრობლემები რომლებიც ხელს უშლიდნენ საქართველოს ეროვნული ეკონომიკის აღმასვლას? ეკონომიკური კავშირების მოშლა, რუსეთის ხელისუფლების იმპერიული ზრახვებისაკენ კვლავინდებური ლტოლვა, ტერიტორიული მთლიანობის დარღვევა და ადმინისტრაციულ მბრძანებლური

სისტემის გადმონაშთების არსებობა. აი პრობლემათა წრე, რომლებიც ართულებდა საქართველოში საბაზრო ეკონომიკის წარმატებით განხორციელებას.

დამოუკიდებელი სახელმწიფოს მშენებლობის საწყის ეტაპზე ეკონომიკური ცვლილებების მოშლამ, ჰიპერინფლაციამ, კორუფციის ფართო მასშტაბებმა, სუსტმა საგადასახადო ადმინისტრირებამ გამოიწვია სახელმწიფო ბიუჯეტის შემოსავლების გაუგონარ დონემდე შემცირება. ამასთან ქვეყანას 1995 წლამდე დამტკიცებული ბიუჯეტი არ გააჩნდა. გასული საუკუნის 70-იან წლებამდე ფინანსური სისტემა აგებული იყო კვლავწარმოებითი პროცესების ექვივალენტურ გაცვლაზე, ამის შემდეგ დაიწყო მსოფლიო ფინანსების ტრანსფორმაცია. თავისი განვითარების მე-3 ათასწლეულში კაცობრიობა შევიდა კოლოსალური ცვლილებებისა და უდიდესი სოციალური ექსპერიმენტების განხორციელების ეპოქაში.

ქვეყნის ფინანსური სისტემის ტრანსფორმაციისა და გადაქმნის გზები და საშუალებები, რამდენამდე სასიკეთოდ შეიცვალა. უკანასკნელ წლებში ქვეყანაში შემუშავებულ იქნა სოციალურ-ეკონომიკურ ურთიერთობებში წინა პერიოდში წარმოქმნილი წინააღმდეგობების დაძლევისა და საზოგადოების წევრთა ჰარმონიული განვითარების უზრუნველყოფის პროგრამა, რომელმაც ხელი შეუწყო საბაზრო ეკონომიკის ფორმირება – განვითარებას, ურომლისოდაც შეუძლებელია ეკონომიკური ზრდისა და განვითარების საბაზრო წინა პირობები.

ფინანსურ ურთიერთობათა პრობლემებიდან მნიშვნელოვანია საერთაშორისო ვაჭრობასთან მიმართებაში სავალუტო კურსის მერყეობის პრობლემა. ადგილი ჰქონდა ერთ პოლუსზე ვალუტის მკაცრად ფიქსირებულ კურსს, ხოლო მეორეზე მოქნილ ან მცურავ კურსს, თუმცა 1978 წლის 1 აპრილიდან ძალაში შევიდა იამაიკის სავალუტო სისტემა, რომელმაც ოქრო გამოდევნა საერთაშორისო ანგარიშსწორებიდან და მსოფლიო ფულად ერთეულად კონვერტირებადი ეროვნული ვალუტა შემოიღო. მეორე მნიშვნელოვან მომენტს წარმოადგენდა საერთაშორისო სავალუტო ფონდის წევრი ქვეყნების მიერ სავა-

ლუტო კურსის რეჟიმის შერჩევა და მცურავი სავალუტო კურსის დაკანონება. ეკონომიკისა და განსაკუთრებით ფინანსების გლობალიზაციის ობიექტურმა გარემოებებმა განაპირობა ევროკავშირის ქვეყნების მიერ ვალუტათა კურსის მერყეობით შექმნილი პრობლემებიდან თავის დაღწევის მიზნით ერთიანი ვალუტის – ევროს შემოღება.

მსოფლიო ფინანსურ სისტემაში გლობალიზაციის პროცესის ზემოქმედებამ ყველაზე მეტად შესამჩნევი გახადა საბანკო – საკრედიტო სფეროს საქმიანობაში. კომერციულ ბანკებს შორის ახლო წარსულში დამახასიათებელი სტაბილურობის კარჩაკეტილობისა და სიმშვიდის ნაცვლად მწვავე კონკურენციული ბრძოლა, გაჩაღებული არა მარტო კაპიტალის განთავსებისა და ფინანსური ზეგავლენის მისაღწევად, არამედ უტყუარი საინფორმაციო მონაცემების ხელში ჩასაგდებად. გლობალიზაციის პირდაპირ შედეგად უნდა მივიჩნიოთ ისეთი პროცესების აღზევა, როგორიცაა გამოუყენებელ დანაზოგთა შემცირება, მეანაბრეთა ქცევაში კომერციალიზაციისა და აქედან გამომდინარე, რისკისადმი კეთილგანწყობილი დამოკიდებულება, დანახარჯების ზრდა, საინფორმაციო ტექნოლოგიების განვითარებაში რევოლუციური ძვრები საფონდო ბაზრების განვითარება, კაპიტალზე დიდი მოთხოვნილება, მწვავე კონკურენცია და ა. შ. საბანკო სისტემაში მომხდარი ცვლილებები და ახალი ფორმების შექმნა დროის მოთხოვნა გახდა.

დასკვნა

საბანკო საქმემ რევოლუციური გარდაქმნები მოითხოვა, თუმცა ეს უკანასკნელი შეზღუდულია ხვალინდელი დღის სტრატეგიული რისკით. თუ ცვლილებებს ექნება არასწორხაზოვანი წინასწარ გაუთვალისწინებელი ხასიათი, მოსალოდნელია ახალი პრობლემები, ბანკები ბრძოლაში წარმატებებს მაშინ აღწევენ, როცა სამოქმედოდ გზას გაუხსნიან, როგორც ახალს ისე უკვე ძველ, დავიწყებულ წესებსაც, რომ აიცდინონ დანახარჯების ზრდა და დაბალ რენტაბელურობა. ფინანსურ

ურთიერთობებში არ არსებობს წარმატებებისაკენ მიმავალი ერთნაირი გზა და ერთიანი პროგრესული სტრატეგია. სხვადასხვა ქვეყნების ნაციონალური ფინანსური სისტემები განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან და მომავალშიც მიუხედავად გლობალიზაციისა განსხვავებული იქნებიან. იმისათვის, რომ განვითარებად ქვეყნებში გლობალიზაციის მეთოდები ეფექტიანად ფუნქციონირებდეს, აუცილებელია დაცული იქნეს საერთაშორისო ქცევის განსაზღვრული ნორმები.

21-ე საუკუნის გარიჟრაჟზე მსოფლიო ფინანსურმა ბაზარმა ღრმა ტექნიკური ცვლილებები განიცადა ფინანსური ინსტრუმენტების, წარმოებული ინსტრუმენტებისა და მეთოდების მეშვეობით. იმისათვის, რომ ეკონომიკის გლობალიზაციისაგან მივიღოთ მაღალი ეფექტიანობა, განვითარებად ქვეყნებში აუცილებელია დაცული იქნეს საერთაშორისო ქცევის განსაზღვრული ნორმები. ჯერ ერთი, მიღწეული უნდა იქნეს ინფორმაციის გახსნილობა და გამჭვირვალობა და მეორე, ლიკვიდირებულ უნდა იქნას უკანონო ვაჭრობა და მფარველობა ფარული კავშირების მეშვეობით, აღმოსაფხვრელია სხვა დანარჩენი ფორმის კორუფცია. ამასთან აღსანიშნავია რომ ეკონომიკისა და ფინანსების გლობალიზაციამ კაცობრიობასაც მნიშვნელოვანი წარმატებები მოუტანა, რომელთაგან ყველაზე მეტად ხელშესახებია ქვეყნების დიდ ნაწილში ეკონომიკური ზრდა, მაღალი შრომის ნაყოფიერება და მოწინავე ტექნოლოგიების დანერგვა. ამასთან გლობალიზაციამ ხელი შეუწყო მსოფლიოში კონფლიქტების მასშტაბების შემცირებას და საერთაშორისო კორდინაციის გაძლიერებას.

ამრიგად, გლობალიზაციის პროცესი არ ნიშნავს თამაშს ნულოვანი შედეგით: მას შეუძლია ნებისმიერ ქვეყანას სარგებლობა მოუტანოს, თუმცა ზოგს მეტი, ზოგს ნაკლები იმის და მიხედვით, ისინი თუ როგორი ეფექტიანობით გამოიყენებენ გლობალიზაციის საგნობრივ რეალურ შესაძლებლობებს. ამასთან, გლობალიზაციას შინაგანად გააჩნია რისკის მრავალმხრივი შესაძლებლობა, რომელიც დაკავშირებულია ეკონომიკის არასტაბილურობასა და უთანაბრო განვითარებასთან.

ეკონომიკის და მისი ღერძის - ფინანსურ ურთიერთობათა მზარდი გლობალიზაცია მსოფლიოს თანამედროვე ეკონომიკური და სოციალური განვითარების დონე ახალ ამოცანებს წარმოუშობს კაცობრიობას და თითოეულ სახელმწიფოს. ასეთ სიტუაციაში თუ ქვეყანას არ ექნება მწყობრი სტრატეგია და პერსპექტივების ხედვის უნარი, მოსალოდნელია მრავალნაირი გამოუსწორებელი შედეგები. ერთადერთი ვისაც შეუძლია ნათლად განჭვრიტოს ხვალინდელი დღე, ჩამოაყალიბოს მიზნების იერარქია და მათი განხორციელების თანმიმდევრობა, არის სახელმწიფო ხელისუფლება.

THE MODERN PROBLEMS OF DEVELOPMENT OF FINANCIAL RELATIONS

Khatuna Shalamberidze

Academic Doctor of Economics,
ATSU, Kutaisi University, Associated Professor

RESUME

The world economy today is indivisible from globalization. Globalization could be defined as a process that breaks the national borders, renews national economics, culture, technology, enterprise. To define simply globalization means the changes going on in one country to other countries.

Globalization of finances is the world economics and financial relations integrated market, which has no borders. In the modern world finances, globalization is tightly linked with the material wealth and service globalization. The problem of investment relationship in a country is tightly connected with finances. Finance is a special sphere. Today the real governance of the world is accumulated not in money, but in financial sphere.

Furthermore, the process of globalization in a financial sphere has

caused not only setting up the great resources of money on global financial market, but also changing the functions of money in a world economy. In any country the precondition of the assimilation of the country's economical potential is the full development of the financial market, otherwise it is impossible to accumulate the financial resources in a country and use them purposefully.

So, the increasing globalization of economics and financial relationship, the level of modern economical and social development sets new tasks to the mankind and each country. Despite the great interest of the economical problems in a process of globalization, these process with their results in many respects and peculiarity are not studied properly.

Key words: Modern World Financial formulation; Globalization of Economy and Finances; Geopolitical Essence of Financial globalization; The International Scale of Financial Crisis; The essence of the World Financial Institutions and its acting Area.